

Список використаних джерел

1. Васечко О. О. Методологічні основи статистики підприємств : [моногр.] / Васечко О. О. – К. : НТК стат. досліджень, 2005. – 296 с.
2. Статистика : [підруч.] / Герасименко С. С., Головач А. В., Єріна А. М. ; за наук. ред. Герасименка С. С. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К. : КНЕУ, 2000. – 467 с.
3. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: [навч. посіб.] / Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.
4. Осауленко О. Г. Національна статистична система: стратегічне планування, методологія та організація : [моногр.] / Осауленко О. Г. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2008. – 415 с.
5. Плошко Б. Г. История статистики : [учеб. пособ.] / Плошко Б. Г., Елисеева И. И. – М. : Финансы и статистика, 1990. – 295 с.
6. Закон України “Про державну статистику” від 17.09.1992 р. № 2614-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2614-12>
7. Методологічні положення зі статистики / [за ред. О. Г. Осауленка] ; Держкомстат України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2006. – Вип. 2. – Т. 1. – Розділ 1. – С. 5–187.
8. Стратегія розвитку державної статистики на період до 2012 року ; затверджена Розпорядженням КМУ від 05.11.2008 р. № 1413-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua> – Назва з титул. екрана.
9. Концепція розвитку державної статистики підприємств України ; затверджена Наказом Держкомстату від 28.12.2007 р. № 478 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua> – Назва з титул. екрана
10. Regulation (EC) № 295/2008 of the European Parliament and of the Council concerning structural business statistics (recast) [Electronic resource] // Official Journal L097. – 09.04.2008 – P. 0013–0059. – Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:097:0013:01:en:HTML>

УДК 311.172:311.42:334.012.61

М. В. Пугачова,
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
директор НПІ статистичних технологій,
в. о. генерального директора,
НТК статистичних досліджень

Діяльність малих підприємств у промисловості України: неочікувані висновки

Представлено результати статистичного моніторингу діяльності малих підприємств галузі промисловості за останні десять років, який здійснювався на базі інформації кон'юнктурних обстежень. Висновки, що можна зробити на основі цього моніторингу, слід назвати дещо парадоксальними, оскільки вони не зовсім відповідають загальноприйнятим оцінкам ролі малих підприємств у розвитку економіки країни.

Ключові слова: малі підприємства, кон'юнктурні обстеження, інформація якісного характеру.

Малі підприємства є головною складовою будь-якої сучасної економіки. Без розвитку цього сектору неможливо удосконалювати економічні процеси, впроваджувати інновації, створювати нові робочі місця. Відомий український економіст О. Пасхавер зазначає: “У будь-якій країні малий бізнес – це розвідник. Він шукає нові ніші, впроваджує інновації, і там, де великий бізнес пройти не може, малий – проходить... Малий бізнес – це демократизатор. Він створює верству самозайнятих і тому більш вільних, менш залежних від держави та великого капіталу людей. Малий бізнес – це чинник стабільності. Гнучкий і динамічний за своєю природою, він амортизує коливання економіки, насамперед у сфері зайнятості” [1]. Отже, як підсумовує вчений, малий бізнес є державоутворювальним чинником, саме тому він так активно і цілеспрямовано підтримується у розвине-

них країнах, будучи незамінною (разом із селянством) базою соціальної стабільності.

У науковій літературі є багато визначень поняття “малий бізнес”. Зокрема, З. Варналій зазначає, що малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою одержання прибутку. По суті, це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. І це не обов'язково має бути особливо ризикова та інноваційна діяльність на засадах повної економічної відповідальності [2].

Для багатьох поколінь українських і закордонних економістів проблеми функціонування малого бізнесу становлять значний науковий інтерес, а для статистиків – це окрема сфера досліджень, пов'язана, перш за все, з законодавством кожної окремої країни або групи країн (наприклад, членів Євросоюзу).

Українське законодавство наразі так визначає належність підприємств до малих: “Підприємства залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік можуть бути віднесені до малих підприємств, середніх або великих підприємств. Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п’ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень” [3, ст. 7]. Зазначені обстеження дозволяють виокремити множину підприємств, що можуть досліджуватися як малі в українській економіці, водночас вони дещо відрізняються від критеріїв, прийнятих в інших країнах, зокрема європейських.

Проте аналіз діяльності підприємств малого бізнесу має свої особливості ще й через те, що статистикам доводиться розв’язувати проблему “міфічної статистики”. Як стверджують деякі російські автори (див., наприклад, статтю В. Глинського [4]), уже наприкінці першого року створення підприємств малого бізнесу 60% із них ліквідується (так звані “фірми-одноднівки”). Водночас тільки 5–7% із них удається проіснувати 5 років. Таким чином, підкреслює вчений, порівнюючи функціонування малих підприємств два роки поспіль, ми вже не можемо з упевненістю стверджувати, що маємо справу з тими самими сукупностями. Тобто таку статистичну сукупність можна назвати “сукупністю, що зникає”. З іншого боку, деякі автори вважають, що не все так погано, а справа скоріше у реєстрації малих підприємств: насправді 80% новостворених малих підприємств очолюють люди, які мають досвід роботи у цій сфері, а деякі з них узагалі в попередньому році очолювали ліквідовані малі підприємства цього профілю (виду економічної діяльності) [5]. А відтак, часто створення нових малих підприємств – це просто “зміна вивіски”?

Ще однією статистичною проблемою, що виникає під час дослідження діяльності малих підприємств (далі – МП), є отримання достовірної інформації про діяльність фізичних осіб – підприємців (які мають або не мають найманих працівників) та фермерських господарств. У більшості випадків ця інформація не збирається у повному обсязі органами державної статистики, а отримується з адміністративних джерел, отже, не завжди може задовольняти вимоги статистики. Наприклад, зміна виду економічної діяльності фізичною особою – підприємцем або МП (яке не потрапило до вибіркової сукупності статистичного спостереження) може залишитися поза увагою статистики. Взагалі, швидка зміна виду економічної діяльності, притаманна саме малим підприємствам, значно ускладнює можливості статистиків отримати

коректну інформацію саме щодо цього сегмента економіки.

Отже, які характерні риси й ознаки притаманні МП? З одного боку – законодавчі ознаки: чисельність працюючих та оборот; з іншого – згідно з [6]: правова незалежність, повна відповідальність за результати фінансово-господарської діяльності, безпосередній характер взаємовідносин між власником та найманим працівником.

Виходячи з цього можна стверджувати, що малі підприємства більш мобільні, швидше реагують на зміни кон’юнктури, дещо менше залежать від держави і створюють більш демократичну обстановку на виробництві. Отже, малі підприємства – це особливий, специфічний сегмент економіки, який можна розглядати як барометр, що вимірює та демонструє стан економіки і суспільства в цілому, тому його доцільно окремо вивчати й аналізувати.

Достатньо повно, на наш погляд, результати діяльності МП відображає інформація Держкомстату, що отримується зі статистичних спостережень. Але, по-перше, вона має інтерпретуватися з деякими застереженнями, міркування щодо яких наведено вище; по-друге, вона не є доволі оперативною через те, що з метою зниження навантаження на малі підприємства ця інформація збирається тільки щорічно і надходить до користувачів з достатньо великим лагом (так, наразі доступною є інформація за 2009 рік). Водночас частка МП у загальній кількості українських підприємств велика. За даними Держкомстату [7], у 2009 р. вона становила 93,7%, причому протягом 10 попередніх років кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення зростає з 44 од. до 75 од., тобто на 71%. Частка зайнятих на МП дорівнювала у 2009 р. майже 25%. Отже, відчувається нестача більш оперативної інформації щодо діяльності підприємств малого бізнесу, яка б допомагала швидко дослідити зміни економічної кон’юнктури та передбачити майбутні тенденції розвитку у цьому секторі економіки. Такі можливості надає інформація кон’юнктурних обстежень підприємств (далі – КО), що проводяться органами державної статистики за європейською гармонізованою методологією (див., наприклад, [8]) за шістьма галузями економіки: промисловість, будівництво, роздрібна торгівля, транспорт, сільське господарство та нефінансові послуги. За допомогою цих обстежень статистика не отримує кількісну інформацію про діяльність підприємств, а з’ясовує думки, оцінки, прогнози та очікування керівників підприємств щодо змін поточного стану їх фірми порівняно з попереднім періодом та у подальшому.

Зазначимо, що цікаво було б дослідити діяльність малих підприємств за всіма шістьма обстежуваними галузями, але через обмежений обсяг статті сконцентруємо увагу на МП, які функціо-

СТАТИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ

нують у галузі промисловості, складають 87,4% від загальної кількості підприємств промисловості та мають, згідно з інформацією Держкомстату, найбільшу після торгівлі чисельність зайнятих працівників серед малих підприємств усіх видів економічної діяльності (704 тис. осіб).

Таким чином, метою статті є висвітлення та оцінка результатів щоквартального статистичного моніторингу діяльності малих підприємств у промисловості за період 2001–2010 рр. на базі даних кон'юнктурних обстежень.

Розглянемо, насамперед, як розвиваються МП, що заважає їх розвитку, наскільки вони можуть завантажити свої виробничі потужності та наскільки активні на цих підприємствах відбуваються інноваційні процеси порівняно з перебігом процесів у промисловості в цілому. Для дослідження цих питань розглянемо тільки декілька показників, які розраховуються на основі даних КО:

- зміни обсягів виробництва;
- оцінка експортного попиту на продукцію;
- оцінка запасів готової продукції;
- оцінка поточного фінансово-економічного стану підприємства;
- очікування змін фінансово-економічного стану підприємства у наступному кварталі;
- зміни стану конкуренції з виробниками аналогічної продукції;
- коефіцієнти завантаження виробничих потужностей;

– стримуючий вплив деяких факторів на функціонування підприємств;

– упровадження інновацій на підприємствах.

На основі цих показників, розрахованих як по промисловості у цілому, так і окремо для малих підприємств, можна отримати достатньо повну картину щодо змін кон'юнктури у цьому сегменті економіки. Слід зауважити, що частка МП у панелі респондентів КО протягом десятилітнього періоду зросла з 10% до 23%, тобто організатори кон'юнктурних обстежень, розуміючи важливість дослідження діяльності малих підприємств, стали більше їх залучати до опитувань.

Як видно з табл. 1, коливання змін обсягів виробництва як по галузі у цілому, так і на малих підприємствах, зокрема відбувалося синхронно, проте темпи зростання МП оцінювали дещо нижче, а падіння – вище. Тобто за сприятливих економічних умов вони не нарощували так інтенсивно обсяги виробництва, а за несприятливих – скорочення виробництва було більш суттєвим, ніж по всій промисловості. Результати, представлені у табл. 1, розраховано в балансах. Баланс – це різниця частки позитивних відповідей (наприклад, “вищий”, “покращився”, “збільшився”) та частки негативних відповідей (наприклад, “нижчий”, “погіршився”, “зменшився”) за кожним триваріантним запитанням анкети. Баланс показує зміну тенденції: від’ємне значення балансу сигналізує про погіршення ситуації, додатне – про покращання.

Таблиця 1

Деякі показники діяльності промислових підприємств

(баланси, %)

Показник Період	Обсяги виробництва (зміни порівняно з попереднім кварталом)		Експортний попит на продукцію (оцінка)		Експортний попит на продукцію (оцінка)		Поточний фінансово-економічний стан (оцінка)		Фінансово-економічний стан (прогнози зміни)		Конкуренція з аналогічною продукцією (зміни порівняно з попереднім кварталом)	
	МП	усього	МП	усього	МП	усього	МП	усього	МП	усього	МП	усього
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1 кв. 2001	-27	-16	-33	-42	-54	-29	-50	-47	+27	+25	-	-
2 кв. 2001	+12	+31	-36	-44	-31	-23	-41	-43	+12	+26	-	-
3 кв. 2001	-1	+22	-45	-44	-48	-21	-51	-36	+10	+21	-	-
4 кв. 2001	-15	0	-45	-45	-33	-16	-52	-40	+15	+13	-	-
1 кв. 2002	-29	-17	-42	-44	-33	-14	-47	-39	+30	+34	+31	+27
2 кв. 2002	+11	+22	-41	-43	-32	-11	-44	-36	+20	+26	+41	+35
3 кв. 2002	+10	+23	-37	-40	-26	-12	-47	-36	+10	+18	+32	+32
4 кв. 2002	-13	+1	-37	-40	-37	-14	-47	-35	0	+12	+28	+33
1 кв. 2003	-16	-5	-38	-38	-27	-12	-46	-35	+28	+31	+38	+36
2 кв. 2003	+20	+34	-32	-39	-32	-11	-42	-33	+22	+30	+29	+33
3 кв. 2003	+24	+36	-37	-34	-25	-11	-31	-29	+16	+21	+34	+32
4 кв. 2003	+1	+11	-39	-34	-25	-12	-38	-28	+10	+15	+35	+33
1 кв. 2004	+5	+18	-46	-37	-27	-9	-38	-19	+19	+32	+39	+38
2 кв. 2004	+23	+40	-36	-31	-22	-8	-26	-17	+22	+28	+37	+33
3 кв. 2004	+19	+31	-30	-30	-33	-9	-40	-13	+16	+18	+37	+31

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4 кв. 2004	-16	+7	-42	-34	-31	-10	-34	-17	+5	+6	-8	-7
1 кв. 2005	-8	+3	-39	-37	-33	-7	-31	-20	+19	+24	+33	+35
2 кв. 2005	+9	+33	-40	-37	-35	-8	-33	-19	+11	+24	+28	+31
3 кв. 2005	0	+25	-38	-35	-36	-10	-33	-17	+7	+15	+34	+31
4 кв. 2005	-7	+8	-39	-36	-33	-9	-35	-17	+7	+10	+31	+30
1 кв. 2006	-31	-25	-38	-39	-30	-7	-37	-23	+19	+28	+29	+30
2 кв. 2006	-1	+22	-39	-38	-25	-5	-29	-20	+17	+24	+27	+35
3 кв. 2006	+2	+27	-49	-36	-33	-9	-38	-17	+16	+18	+27	+29
4 кв. 2006	-2	+15	-38	-34	-29	-11	-30	-17	0	+9	+33	+28
1 кв. 2007	-22	-14	-38	-36	-26	-9	-33	-18	+21	+30	+31	+31
2 кв. 2007	+14	+32	-35	-35	-28	-7	-28	-15	+20	+28	+33	+30
3 кв. 2007	+9	+28	-34	-31	-27	-8	-27	-13	+18	+22	+28	+25
4 кв. 2007	+4	+21	-39	-31	-31	-12	-26	-13	+6	+11	+27	+24
1 кв. 2008	-13	-6	-37	-34	-33	-11	-30	-15	+25	+30	+31	+27
2 кв. 2008	+30	+30	-30	-30	-10	-10	-15	-15	+28	+28	+27	+27
3 кв. 2008	+6	+21	-35	-33	-35	-9	-23	-14	+17	+17	+28	+27
4 кв. 2008	-16	-24	-43	-43	-32	-9	-39	-37	-22	-30	+15	+23
1 кв. 2009	-53	-50	-38	-44	-35	-14	-51	-42	+2	+7	+23	+24
2 кв. 2009	-15	+13	-40	-42	-30	-9	-45	-35	+2	+6	+20	+23
3 кв. 2009	-7	+8	-36	-41	-38	-13	-47	-38	0	+1	+17	+19
4 кв. 2009	-26	-8	-38	-39	-40	-18	-51	-35	-15	-12	+11	+17
1 кв. 2010	-24	-20	-39	-39	-31	-15	-48	-36	+15	+24	+23	+22
2 кв. 2010	+20	+35	-34	-34	-31	-14	-39	-26	+14	+19	+20	+19
3 кв. 2010	+8	+23	-33	-32	-32	-14	-40	-28	+4	+6	+16	+19
4 кв. 2010	-3	+7	-31	-31	-30	-14	-37	-27	-15	-5	+14	+17

Зрозуміло, що зміни обсягів виробництва впливають на зміни завантаженості виробничих потужностей. Цей логічний зв'язок спостерігається як для малих підприємств, так і для промисловості у цілому (рис. 1): коефіцієнти завантаження виробничих потужностей на МП, крім деяких винятків, нижчі протягом усього аналізованого періоду. При цьому частка виробничих потужностей, які неможливо завантажити через зношеність, на малих підприємствах вища: вона становила у 4 кварталі 2010 р. 29,7%, а по промисловості – 21,5%.

Оцінки експортного попиту на продукцію малих підприємств не суттєво відрізняються від загальних оцінок по промисловості. Можна тільки звернути увагу, що на початку 2004 р. та у середині 2006 р. ці оцінки на МП були значно нижчими, проте у період розгортання кризи падіння у цілому по промисловості було суттєво більшим, ніж на малих підприємствах (це можна пояснити тим, що найбільш експортно орієнтовану промислову продукцію – метал, добрива та деякі хімікати – випускають саме великі та середні підприємства).

Значно нижчими, ніж по промисловості загалом, є оцінки малими підприємствами запасів готової продукції на складах. Очевидно, що МП “більш маневрені” на ринку і не можуть дозволити собі зберігати великі обсяги готової продукції: це спричинює, по-перше, витрати коштів на утри-

мання складських приміщень, по-друге, гальмує залучення до обороту виручки від реалізації. Припустимо, що для МП ці перестороги є вагомими порівняно з теоретичною можливістю швидко зреагувати на зростання попиту на їхню продукцію шляхом реалізації готової продукції зі складу. А зважаючи на те, що темпи зростання конкуренції на групах підприємств усіх розмірів приблизно однакові та з середини 2009 р. вони суттєво уповільнилися, швидше за все МП не більше за інші підприємства очікують на несподіване підвищення рівня попиту на їх продукцію (див. табл. 1).

Показник “оцінка бізнес-ситуації на підприємстві”, тобто оцінка його фінансово-економічного стану, має найбільш збірний, узагальнювальний характер щодо всієї діяльності підприємства і до того ж є унікальним для традиційної статистики. Саме завдяки йому оцінюють поточний стан підприємства, його конкурентоспроможність на внутрішніх та зовнішніх ринках, можливість розвиватися, створюючи робочі місця та впроваджуючи інновації. Як видно з рис. 2, респонденти завжди надають негативні оцінки поточного фінансово-економічного стану на підприємстві. Можна говорити про їх деяке покращання або погіршення, але складно – про будь-який позитив. Цим українські підприємства значно відрізняються від, наприклад, німецьких, які до фінансово-економічної

СТАТИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ

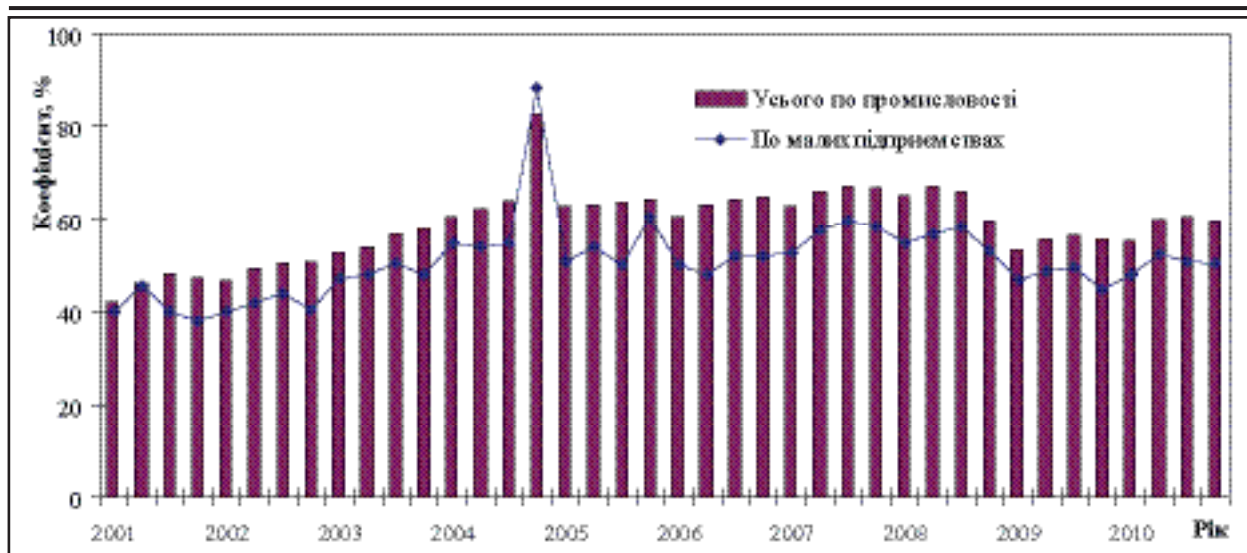

Рис. 1. Коефіцієнти завантаження виробничих потужностей промислових підприємств

кризи достатньо позитивно оцінювали свою бізнес-ситуацію (див., наприклад, [9]).

І знову для підприємств галузі у цілому отримано порівняно кращі оцінки поточної бізнес-ситуації, ніж для МП. При цьому прогнози щодо

найближчого майбутнього хоча і зазнають суттєвого сезонного впливу, є дещо більш позитивними для всіх промислових підприємств, ніж окремо для МП.

Рис. 2. Фінансово-економічний стан промислових підприємств

Які проблеми є найбільш гострими для усіх (і малих, і великих) підприємств будь-якої галузі української економіки? Це – високі податки, нестача оборотних коштів, низький платоспроможний попит на продукцію. Але високі податки – це, на думку керівників підприємств, найсуттєвіший фактор, що стримує розвиток виробництва: у середньому по промисловості протягом останніх

15-ти років опитувань 45% респондентів вказували на його негативний вплив. Як видно з рис. 3, малі підприємства значно більше потерпають від високих податків, і це особливо добре ілюструють “сплески” наприкінці або на початку кожного року (тобто у періоди, коли сплачується найбільше податків).

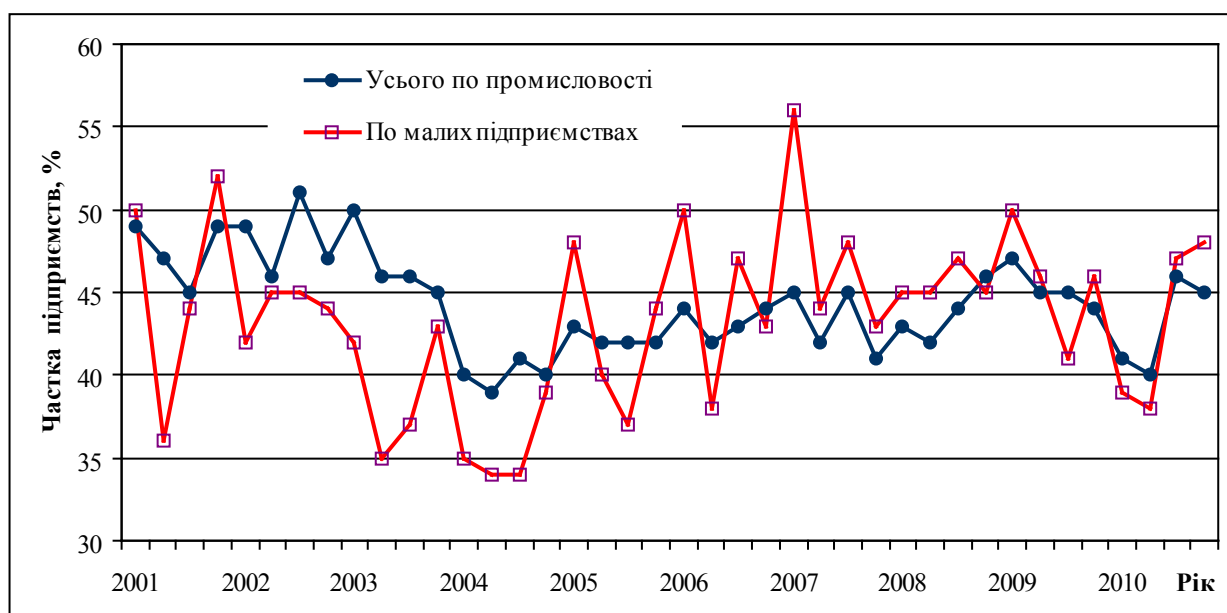

Рис. 3. Стримуючий вплив високих податків на зростання виробництва у промисловості

Для розвитку виробництва, оновлення виробничих потужностей, навчання персоналу, впровадження інновацій підприємства повинні мати кошти – власні або позикові. Про нестачу власних оборотних коштів, від чого потерпають у середньому 44% опитаних підприємств, уже згадувалося вище. Але, на жаль, і банківські кредити не сприяють покращанню стану фінансування інвестицій на промислових підприємствах (рис. 4). Вони спрямовуються, перш за все, у сфери зі значною ліквідністю обороту капіталу і туди, де можна за короткий термін отримати прибуток, наприклад у торгівлю або громадське харчування. Причому цей стримуючий фактор впливає на діяльність малих підприємств значно менше, ніж по промисловості в цілому. Цю ситуацію можна пояснювати по-різному:

– малі підприємства не розраховують на використання кредитів, тому високі кредитні ставки їх турбують менше;

– життєвий цикл малих підприємств значно коротший, ніж період, на який реально можна отримати банківський кредит;

– малі підприємства під час створення мають достатній виробничий потенціал, тому менше потребують додаткових інвестицій (хоча цьому припущенню дещо суперечать наведені вище дані щодо зношеності виробничих потужностей на МП);

– малі підприємства користуються пільговими банківськими кредитами тощо.

Усі вищезазначені міркування свідчать, що питання використання банківських кредитів малими підприємствами потребує додаткового вивчення з залученням різних джерел інформації.

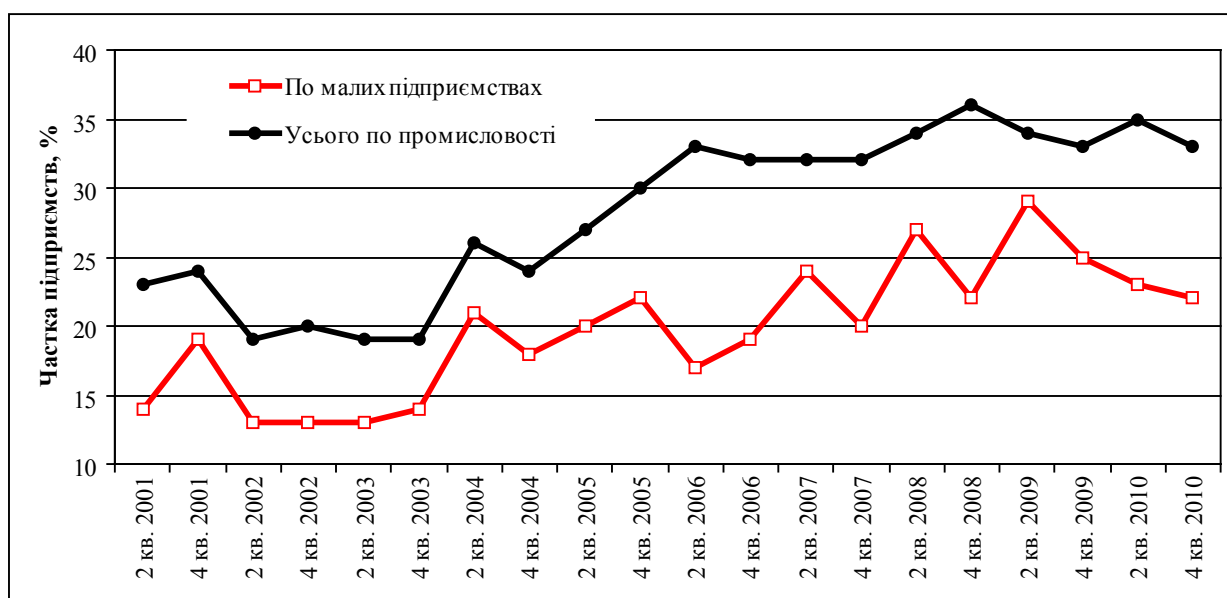

Рис. 4. Високі ставки банківських кредитів як фактор, що стримує залучення інвестицій

І останнє питання. Чи вважають самі керівники малих підприємств, що цей сектор дійсно є інноватором у промисловості? Рис. 5 демонструє, що порівняно навіть із зовсім невисоким рівнем використання інвестицій для впровадження новітніх технологій у промисловості України, на малих

підприємствах справи ще гірші: якщо в середньому кількість підприємств промисловості, що впроваджували протягом останніх 10 років нові технології, дорівнює 12,5%, то серед МП таких тільки 2,7%, тобто майже у 5 разів менше. До того ж за останні два роки ситуація не покращилася.

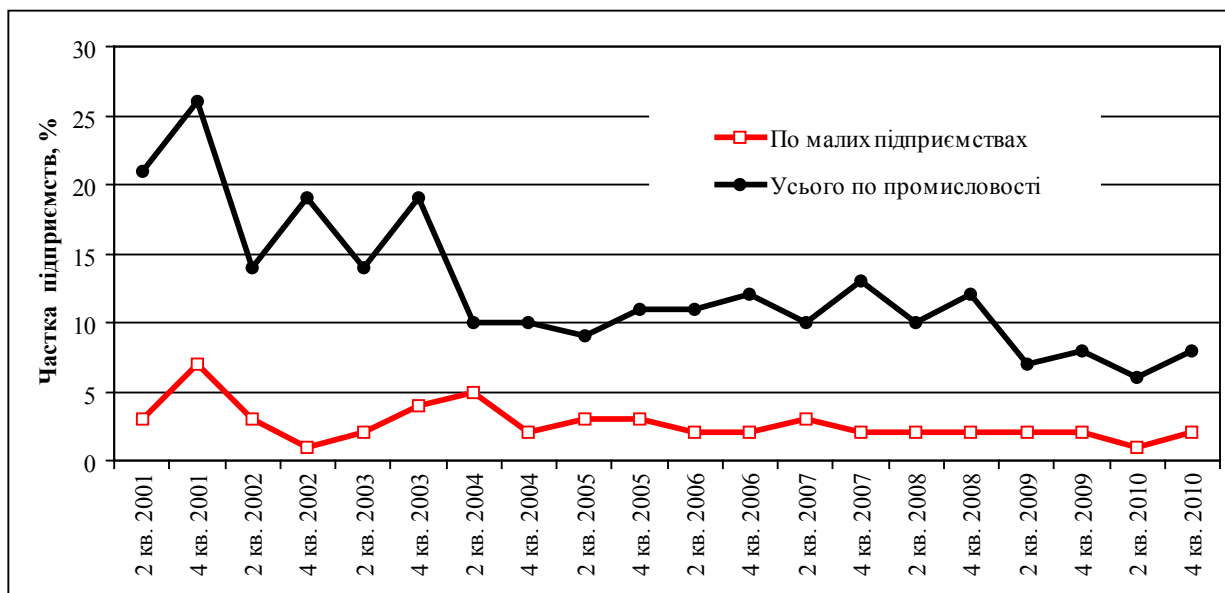

Рис. 5. Використання інвестицій для впровадження нових технологій

Таким чином, статистичний моніторинг діяльності малих підприємств, що працюють в українській промисловості, який здійснювався на базі інформації кон'юнктурних обстежень, демонструє дещо парадоксальні, на нашу думку, результати:

1) зростання обсягів виробництва на малих підприємствах відбувається повільніше, а падіння – швидше, ніж у цілому по галузі, хоча виробничі потужності МП завантажені менше;

2) можна припустити, що малі підприємства не є дуже активними учасниками процесів постачання промислової продукції на експорт;

3) прискорені темпи падіння обсягів виробництва у несприятливі періоди та деякі інші причини зумовлюють намагання підприємств не створювати запасів готової продукції;

4) конкурентне середовище, в якому працюють МП, не відрізняється від загального по промисловості;

5) малі підприємства значно гірше оцінюють свою бізнес-ситуацію і надають дещо гірші прогнози щодо її змін;

6) малі підприємства значно менше залежать від негативного впливу високих процентів банків-

ських кредитів, проте значно менше використовують інвестиції для впровадження новітніх технологій.

Отже, загальний висновок можна сформулювати так: оскільки інформація кон'юнктурних обстежень як за видами економічної діяльності й галузями, так і в цілому по економіці добре корелює з кількісною статистичною інформацією, немає підстав говорити про її необ'єктивність щодо сегмента малих підприємств, тому наведені вище результати, які на перший погляд "випадають" із загальноекономічного контексту, свідчать, зокрема, про те, що функціонування промислових МП є недостатньо ефективним, не супроводжується їх інноваційним розвитком і не стимулюється державою через регулювання податкового навантаження (шляхом більш гнучкої податкової політики). Деякі аспекти діяльності малих підприємств потребують додаткового вивчення з залученням адміністративних джерел. У перспективі цікавим і доцільним є дослідження стану і розвитку малих підприємств таких галузей, як роздрібна торгівля та нефінансові послуги, частка МП у яких є більшою, ніж у промисловості в цілому.

Список використаних джерел

1. Пасхавер О. Я співчуваю цій владі / О. Пасхавер // Дзеркало тижня. – 2010. – № 46. – 11–17 грудня.
2. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. / Варналій З. С. – [4-те вид., стер.]. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2008. – 302 с.
3. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності" від 18.09.2008 р. № 523-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – № 6. – Ст. 21.
4. Глинский В. В. Как измерить малый бизнес / В. В. Глинский // Вопросы статистики. – 2008. – № 7. – С. 73–75.

5. Ильшев А. М. Возможности углубления статистического изучения малого предпринимательства / А. М. Ильшев, О. М. Шубат // Вопросы статистики. – 2009. – № 2. – С. 8–17.
6. Міщенко Я. О. Статистичний аналіз діяльності підприємств малого бізнесу в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / Міщенко Я. О. – К., 2011. – 205 с.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Пугачова М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств : [моногр.] / Пугачова М. В. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2007. – 535 с.
9. Пугачова М. В. Кон’юнктурні обстеження в моделях нерівноваги для дослідження стану промисловості України та Німеччини / М. В. Пугачова, Г. Нерб // Статистика України. – 2010. – № 4. – С. 8–14.

УДК 334.711: 311.42

Н. В. Хром'як,

інженер;

В. М. Чубай,

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет “Львівська політехніка”

Формування, аналіз та внутрішній контроль статистичної звітності промислових підприємств

Розглянуто особливості підготовки статистичної звітності на промислових підприємствах та її подання до органів статистики. Окреслено основні напрями аналізу показників статистичної звітності та наведено порядок здійснення внутрішнього контролю процесу формування її показників.

Ключові слова: *статистична звітність, аналіз показників, внутрішній контроль, промислове підприємство.*

Ефективність управління економікою підприємств і держави в цілому значною мірою залежить від повноти, обґрунтованості й достовірності інформації про господарські процеси, їх характер та обсяги, наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, фінансові результати діяльності. Основним джерелом такого інформаційного забезпечення є дані бухгалтерського і статистичного обліку, систематизовані у формах звітності. Варто зазначити, що статистична звітність посідає особливе місце серед інших видів звітності. Однак громіздкість та значна кількість форм статистичної звітності, дублювання, трудомісткість і недосконалість алгоритму обчислення ряду показників знижують якість необхідної інформації, що негативно впливає на ефективність управління як країною в цілому, так і окремим підприємством.

Проблеми удосконалення форм і показників статистичної звітності промислових підприємств досліджували такі вчені: О. Васечко [1], Т. Герасименко [2], В. Малишенко, К. Малишенко [3], Л. Пуздрач, Ю. Слободяник [4], Ю. Цал-Цалко [5] та ін. Однак слід зазначити, що надалі залишаються не вирішеними питання вдосконалення теоретичних і методичних підходів до формування показників статистичної звітності підприємств промисловості відповідно до наявного облікового забезпечення та запитів зацікавлених внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Метою статті є оцінка якості, своєчасності та повноти формування статистичних звітів, аналіз їх показників, а також розробка методики проведення внутрішнього контролю статистичної звітності промислових підприємств України.

Завдання статті полягають у визначенні заходів щодо вдосконалення підготовки статистичної звітності на підприємстві та її подання до органів статистики, окресленні основних напрямів аналізу показників статистичної звітності та порядку здійснення внутрішнього контролю процесу формування її показників, а також виявленні недоліків, що існують при складанні статистичної звітності.

Організаційні заходи щодо здійснення державних статистичних спостережень шляхом збирання статистичної звітності регулює Закон України “Про державну статистику” [6]. Відповідно до цього Закону, показники, що містяться у звітних формах, мають забезпечувати виконання плану статистичних спостережень на відповідний рік, який розробляється Державним комітетом статистики України та затверджується Кабінетом Міністрів України. На основі щорічних планів Держкомстат розробляє Загальнодержавний табел (перелік) форм державної статистичної звітності для об'єднань, підприємств, організацій і установ України всіх форм власності (табл. 1, за даними [7]). Слід зазначити, що протягом року відповідно до плану державних статистичних спостережень можуть бути введені нові форми статистичної звітності та скасовані чинні.

© Н. В. Хром'як, В. М. Чубай, 2011